

SAŽETAK PRESUDE

MARCELLO VIOLA PROTIV ITALIJE (BR. 2) OD DANA 13. LIPNJA 2019. GODINE ZAHTJEV BR. 77633/16

Uvjetovanje preispitivanja i umanjenja kazne doživotnog zatvora suradnjom s pravosudnim tijelima bilo je nespojivo s ljudskim dostojanstvom

ČINJENICE

Podnositelj zahtjeva, g. Marcello Viola, talijanski je državljanin koji trenutno izdržava doživotnu kaznu zatvora. Na doživotni zatvor osuđen je 1999. godine zbog kaznenih djela koje je počinio kao pripadnik mafijaške zločinačke organizacije. Činjenica da je bio vođa te organizacije predstavljala je otegotnu okolnost. Prema talijanskom zakonu, svaka mogućnost puštanja na slobodu takvih zatvorenika bila je uvjetovana njihovom suradnjom s policijom. Naime, zatvorenik je vlastima morao pružiti odlučujuće informacije u svrhu sprečavanja daljnjih posljedica kaznenog djela ili im pomoći u utvrđivanju činjenica i identificiranju počinitelja kaznenih djela (osim ako je takva suradnja nemoguća ili neizvediva i ako zatvorenik može dokazati da je prekinuo sve veze s mafijaškom organizacijom). Podnositelj zahtjeva je odbio surađivati s nadležnim tijelima na ovaj način, pozivajući se na uvjerenje u svoju nevinost i strah od odmazde za sebe i svoju obitelj. Kao rezultat toga, unatoč tome što je stekao pravo na potencijalno petogodišnje smanjenje kazne radi sudjelovanja u rehabilitacijskom programu, realno ga nije mogao iskoristiti. Odbijajući podnositeljev zahtjev za uvjetni otpust, sud za nadzor izvršenja kazne pozvao se na nedostatak podnositeljeve suradnje s pravosudnim tijelima, ali nije uzeo u obzir napredak koji je podnositelj ostvario tijekom izdržavanja kazne zatvora.

PRIGOVORI

Pozivajući se na članak 3. Konvencije, podnositelj zahtjeva se žalio na nemogućnost smanjenja doživotne kazne i uvjetnog otpusta. Također je tvrdio da je talijanski zatvorski režim bio nespojiv s ciljem rehabilitacije i socijalne reintegracije zatvorenika protivno člancima 3. i 8. Konvencije.

OCJENA ESLJP-a

Članak 3.

Sukladno općim načelima utvrđenim u sudskoj praksi ESLJP-a u slučaju doživotne kazne zatvora mora postojati mogućnost prijevremenog puštanja na slobodu (uvjetni otpust) i preispitivanja kazne u smislu procjene postojanja legitimnih penoloških razloga za nastavak izdržavanja kazne zatvora, uz naglasak na rehabilitaciju kao temeljnu svrhu kažnjavanja sukladno europskoj kaznenoj politici ([Kafkaris protiv Cipra](#) i [Vinter i drugi protiv UK](#)).

Kako bi utvrdio je li u podnositeljevom slučaju postojala mogućnost smanjenja doživotne kazne zatvora, odnosno mogućnost prijevremenog puštanja na slobodu i preispitivanja kazne zatvora, ESLJP je razmotrio jedinu opciju koja je podnositelju bila dostupna za prijevremeno puštanje na slobodu, a to je suradnja s pravosudnim tijelima.

Iako je talijansko zakonodavstvo osuđenim zatvorenicima dalo izbor hoće li surađivati s pravosudnim tijelima ili ne, u stvarnosti je sloboda tog izbora bila upitna. Naime, često je glavni razlog zbog kojeg su zatvorenici odbijali suradnju bio strah od ugrožavanja vlastitog života ili života svoje obitelji. Iz toga proizlazi da nedostatak suradnje nije uvijek bio rezultat slobodnog i namjernog izbora niti je nužno značio da je zatvorenik održao vezu s mafijaškom organizacijom i da je opasan za društvo. S druge strane, pristanak na suradnju s pravosudnim tijelima mogao se temeljiti na čisto oportunističkim razlozima i nije nužno potvrdio da je zatvorenik stvarno prekinuo kontakt s kriminalnim krugovima. U takvim slučajevima, izjednačavanje nedostatka suradnje s neoborivom pretpostavkom opasnosti za društvo nije pokazivalo stvarni napredak pojedinca prema rehabilitaciji.

Nadalje, ESLJP je primijetio da je talijanski zatvorski sustav nudio niz mogućnosti društvene reintegracije zatvorenika, poput rada izvan zatvora, uvjetnog otpusta, dopusta te poluotvorenog zatvorskog režima. Međutim, podnositelju ove mogućnosti nisu bile pružene usprkos činjenici da su izvješća o njegovom ponašanju u zatvoru ukazivala na pozitivnu promjenu njegove osobnosti i napredak prema resocijalizaciji. Podnositelj je također istaknuo kako mu tijekom izdržavanja kazne nikada nije izrečena disciplinska sankcija zbog čega je stekao pravo na prijevremeno puštanje na slobodu (pet godina prije), ali to pravo nije mogao iskoristiti zbog odbijanja suradnje s pravosudnim tijelima.

Prema mišljenju ESLJP-a, osobnost osuđenog zatvorenika nije bila nepromjenjiva nego se mogla razvijati tijekom izdržavanja kazne kroz proces resocijalizacije koji zatvorenicima omogućava kritičko sagledavanje njihove zločinačke prošlosti i izgrađivanje osobnosti. Kako bi to mogli ostvariti, osuđeni zatvorenici morali su znati što trebaju učiniti kako bi se razmotrilo njihovo puštanje na slobodu.

U podnositeljevom slučaju, nedostatak suradnje s pravosudnim tijelima stvorio je neoborivu presumpciju da je on opasan za društvo, zbog čega je lišen realnih izgleda za puštanje na slobodu. Bilo je nemoguće dokazati da daljnje izdržavanje kazne više nije opravdano legitimnim penološkim osnovama. Prema talijanskom zakonodavstvu, u slučajevima poput podnositeljevog, opasnost osobe za društvo procjenjivala se u odnosu na vrijeme kada je kazneno djelo počinjeno, ne uzimajući u obzir proces resocijalizacije i bilo kakav napredak koji je ostvaren tijekom izdržavanja kazne. Stoga su nadležni domaći sudovi pri ispitivanju zahtjeva za puštanje na slobodu bili ograničeni na utvrđivanje suradnje s pravosudnim tijelima, a nisu procjenjivali je li se određena osoba tijekom izdržavanja kazne promijenila i postigla napredak u rehabilitaciji do te mjere da zatvor više nije bio opravdan penološkim osnovama.

Istina je da su kaznena djela za koja je podnositelj zahtjeva osuđen posebno opasna pojava u društvu. Međutim, naponi u bobi protiv takvih kaznenih djela i zatvorska reforma usvojena 1992. u kontekstu događaja koji su duboko potresli Italiju, ne mogu opravdati odstupanje od odredaba članka 3. Konvencije, koje apsolutno zabranjuju nečovječno ili ponižavajuće postupanje. Stoga je priroda kaznenih djela za koja je podnositelj zahtjeva optužen u ovom kontekstu nevažna. Krajnji cilj resocijalizacije je sprječavanje ponavljanja kaznenih djela i zaštita društva.

Zaključno, ESLJP je naglasio da je oduzimanje slobode bez mogućnosti rehabilitacije i pružanja prilike da se ta sloboda u budućnosti vrati, nespojivo s ljudskim dostojanstvom. Stoga je doživotna kazna izrečena podnositelju zahtjeva ograničila njegove izgleda za puštanje na slobodu i mogućnost preispitivanja njegove kazne u prekomjernoj mjeri, uzrokujući time povredu članka 3. Konvencije. Međutim, ESLJP je istaknuo da se utvrđenje ove povrede ne može tumačiti tako da podnositelju pruža mogućnost neposrednog puštanja na slobodu.

Članak 46.

ESLJP je naveo da bi Italija trebala provesti reformu režima doživotnog zatvora uvođenjem zakonodavstva koje bi jamčilo mogućnost preispitivanja kazne. Na taj način, domaća tijela bi mogla procijeniti je li se osuđenik tijekom kazne promijenio i napredovao prema rehabilitaciji u mjeri u kojoj njegovo zatvaranje više nije opravdano legitimnim penološkim osnovama, a istovremeno bi se na taj način osuđenom zatvoreniku pokazalo što mora učiniti kako bi se razmotrilo njegovo puštanje na slobodu i koji su uvjeti s tim u vezi. Ipak, ESLJP je naglasio da mogućnost podnošenja zahtjeva za puštanje na slobodu ne mora nužno spriječiti vlasti da odbace taj zahtjev ako zatvorenik nastavi predstavljati opasnost za društvo.

PRAVEDNA NAKNADA

Utvrđenje povrede bilo je dovoljno za naknadu neimovinske štete.

Ovaj sažetak izradio je Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava. Sažetak ne predstavlja službeni dokument Europskog suda za ljudska prava te ne obvezuje taj Sud

© Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava.